

INTERVJU

Sanjin Lugić, restaurator i konzervator

ŽIV SAM, ZDRAV I S PUNOKRVNI HEDON

Nevjerovatno je čime sve snalažljivi nadristručnjaci mažu i trljaju slike: polovinom krompira, luka, hljeba, raznim kućnim sredstvima. To komentarisati, to je mračni primitivizam, isti onaj nivo svijesti i kulture iz kojeg proizlaze agresija, lopovluk i prljavština svake vrste.

Razgovarala: Mirela Sekulić

Šta znači baviti se profesijom koja donosi dozu avanture i osjećaja privilegiranosti, o zadovoljstvima koja se ne mogu porediti ni sa čim kad se "zagrebu" djela koja su na vrhuncima nadahnuća, modelirali genijalna Mica Todorović, Ismet Mujezinović ili delikatni Mario Mikulić, o tome hoće li ikada zaraditi viltu ili jahtu (a na Zapadu bi), do toga koliko je on dao restauraciji a koliko ona njemu, otkriva Sanjin Lugić u razgovoru za Oslobođenje.

• U susjedstvu su nedavno imali Dane otvorenih vrata u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Bili su vezani za Svjetski dan baštine. Za javnost su bili otvoreni i odjeli u Splitu, Ludbregu, Rijeci, Osijeku i Dubrovniku. U Splitu je proteklog vikenda održana 12. internacionalna konferencija restauratora i konzervatora za studente. I sami ste joj prisustvovali. A čime se možemo dičiti mi u BiH?

- Hrvatska počinje živjeti standard koji Evropsku uniju deklariraju kao skup zemalja evoluiranih na viši nivo shvatanja sebe i svoje materijalne baštine. Oni se identificiraju kroz odnos prema svojoj materijalnoj i nematerijalnoj baštini. Kod nas nema dovoljno vrata koja bismo mogli otvoriti, a i ono što je iza tih vrata, po mom mišljenju, više je demonstriranje improvizacija o temu preživljavanja nego sofisticirane multidisciplinarnе sinergije društva usmjerene ka identifikiranju, spašavanju, čuvanju i konzumiranju nacionalnog blaga.

• Ko u mlađoj generaciji i školskoj populaciji razvija ljubav prema baštini i potiče ih da je čuvaju?

- Nisam upućen, ali mogu reći da moji sinovi pohađaju OŠ "Safvet-beg Bašagić" i tamo njeguju ljubav prema kulturnom naslijeđu kroz sekciju Istraživači baštine. Znam za to jer sam bio domaćin njihove posjete izložbi, a u sklopu te posjete uveo sam ih u restauratorsku radionicu Umjetničke galerije BiH. To je bila prava avantura i za mene i za osnovec. Nezaboravne su njihove širom otvorene oči (i usta) kada sam govorio o slikama koje su ostarjele i razboljele se. Vrhunac uzbuđenja su doživjeli kad su vidjeli slike koje su ranjene gelerima. Gledali su kroz mikroskope, virkali u skalpere i pinčete, jednom riječju - nezaboravno! Ne možete ni zamisliti šta su me sve pitali o "gusarskom znaku" koji se nalazi na posudama sa opasnim kiselinama... jedva čekam da opet dođu. Iskorio sam priliku da im pokažem šta se sve skida sa slike ko-

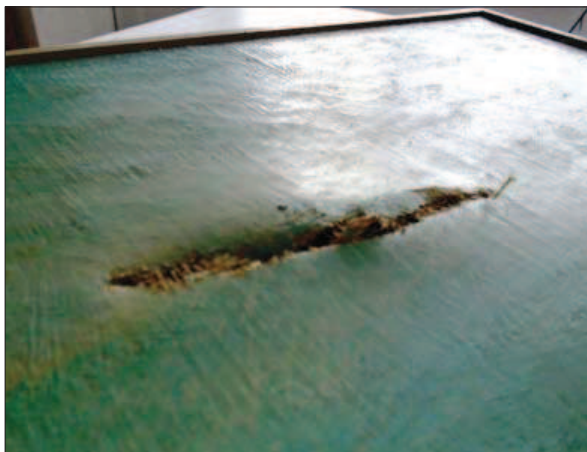
ja se nalazi u prostoriji u kojoj pušaći svakodnevno dime - kao zagriženi nepušač mislim da sam ih, za budućnost, malo privukao svom opredjeljenju jer slike bez taloga od duvanškog dima izgledaju kao da je s očišćenog dijela čarolijom skinut prljavi tamni najlon.

• Šta čine naše institucije povezano sa zaštitom baštine kako bi se povećala njihova (a bome i Vaša) vidljivost posla?

- Mislim da čine ono što mogu. Teško je uspostavljati finansijske prioritete u korist zaštite kulturnog naslijeđa u zajednici gdje se suzama i samospalivanjem moli milostinja za puko preživljavanje. Povećavanje vidljivosti posla vezanog za kulturu i baštinu može djelovati kao odsustvo empatije, skoro pa degutantno. Ne mogu im tek tako zamjerati i ne bih želio biti na mjestu ljudi koji djeluju u tim institucijama u ovakvom ambijentu. To su teme kojima se ne bavim jer nemam kapaciteta da nešto promijenim na tom planu. Godinama sam zbog toga teško patio, a sada radim sve što mogu uraditi na najbolji mogući način i to bez suvišnih zašto.

• Niste hirurg, ali i za Vašu profesiju treba strpljenje, suptilnost i mirna ruka. Vi liječite slike. Predstavite Vaše zanimanje. Kako izgleda Vaš radni dan?

- Restauriranje je kontinuirani angažman na samoeduciranju, stjecanju i unapređivanju vještina. Posvećenost tom poslu čini da od modusa operandi kroz godine beskompromisno istrajavanja na najvišim standardima odnos prema poslu postaje modus vivendi. Osjetim da sam se kroz ovaj posao duhovno razvio do sposobnosti da satima gotovo u meditativnom stanju istrajavam na poziranju maksimuma za artefakt. Da bih održao motivaciju, i radost rada, pažljivo doziram aktivnosti koje su u rasponu od sofisticirane dijagnostike, preko mehaničkih metoda uklanjanja sedimentnih nečistoća do mikroskopskih nadziranja i ispunjavanja pukotina, retuširanja nedostajućih dijelova. Tu je i čisto administrativni posao vođenja i uređivanja dokumentacije, izvještaja itd. Za svaki taj angažman postoji optimalno ali specifično rasploženje pa sam se naučio da ih prepoznajem i optimalno koristim. Zavisno od toga kako se osjećam, biram šta da radim tog dana, a uslov je da imam na raspolaganju nekoliko tekućih projekata. Nažalost, posla ima previše pa ono što nije moguće optimalno tretirati, optimalno konzerviram i to bez naknade. Iz finansiranih restauracija obnavljam zalihe veziva i japanskog papira kojim se uočeno propadanje



Slika Ive Šeremeta oštećena je gelerom, a tek sada će dobiti imobilizaciju rupture



Lugićevi pacijenti su Sampioni u trajanju i

slike zaustavlja na zatečenom stanju (tehnika facing) i takva slika u kontrolisanom okruženju može decenijama čekati bolje dane.

Nije kriza

Pored novčane naknade, u radu na pojedinim umjetninama postoji nevjerovatna doza avanture i osjećaja privilegiranosti. Tako sam procijenio finansije za restauraciju polihromne skulpture stare nekoliko vijekova na iznos višestruko niži od ponude koja je došla iz susjedne zemlje. Poslije sam morao pojašnjavati da se prilika samostalnog rada na takvom raritetu jednostavno ne smije propustiti. U životu i karijeri restauratora tako nešto događa se jednom, a većina kolega širom Evrope o tome samo može čitati u studijama koje nastaju tokom projekta. Imati takvu samostalnu profesionalnu referencu neprocjenljivo je. Mnogo godina sam sakupljao znanje, kompetencije i na osnovu njih gradio samopouzdanje kojim sam u stanju iznijeti takav poduhvat od dijagnostike preko planiranja, provođenja kompletnih tretmana pa do izvedbe relevantne dokumentacije.

Malo je zadovoljstava s kojim mogu porediti osjećaj kontakta sa supstancom koju je, na vrhuncima nadahnuća, modelirala genijalna Mica Todorović, Ismet Mujezinović ili delikatni Mario Mikulić. Iz krakelura tih slojeva boje brui njihova kreativna energija. Tu je zapretn dah vremena kojeg više nema, a koje su svojom stvaralačkom ekstatom oplemenili i svojim djelom prosljedili nama, da ga sačuvamo za vrijeme kada će i iza nas ostati samo umjetnička djela besmrtnih umjetnika. Biti dio tog toka, svjedočiti mu i služiti nešto je što nadilazi materijalističke banalnosti. Ovo



Hvala franjevcima

- Ovo je detalj zatečenog stanja polihromne skulpture "Pieta", koja reprezentativnom prostorom novoootvorenog muzeja pri franjevačkom ni. Skulpturu su još pedesetih godina prošlog vijeka datirali u XV vijek, a u turbulentna stoljeća sačuvali i restaurirali za generacije koje će uživati u ritetnosti i nadvremenskoj ljepoti.

Način na koji se bosanski franjevci predaju čuvanju i neumornom va naše baštine - fenomen je kojeg treba studirati. Oni otjelovljuju in deks kome trebaju stremiti sve institucije, ustanove i pojedinci koji im. Tu mislim i na medije i posjetioce muzeja, na čitavu zajednicu se ljubav i predanost baštini kroz generacije prenosi i evoluira u tra-

što mi živimo nije kriza jer kriza dođe i prođe, ovo što mi živimo dvadesetak godina naš je način života i sve je manje zajednica sa kojima se uopće po bilo kojoj osnovi možemo porediti. Njihove plate i standardi su plod višedecenijskih napora. Mi se tu nema-

mo s čim porediti, ne samo u domeni plaća.

Vremenom sam stekao priliku da uživam u intimi s originalima brojnih velikana likovne umjetnosti. U likovno-estetskom smislu za mene ostaju neprevaziđeni Gabriel Jurkić, Đu-

RETAN, NISTA

...dstvima za čišćenje... Nevjerovatno! Ne može se
...vake vrste kojom smo okruženi i koja ne da disati



čekanju (gužva u čekaonici)



...a se nakon restauracije nalazi u
...samostanu Duha svetoga u Foj-
...ek. Bosanski franjevci su je kroz
...ati u njenoj internacionalnoj ra-

...otimanju od propasti i zabora-
...intelektualni standard i etički ko-
...se na bilo koji način bave bašti-
...u. Od njih se može naučiti kako
...jnu vrijednost, kaže Lugić.

...ro Seder, Ivo Dulčić, Josip Bifel... I po-
...novno da istaknem genij Mice Todoro-
...vić koja pored uzbudljivog slikarskog
...rukopisa predstavlja pravu noćnu
...moru za restauratora zbog svog ne-
...konvencionalnog pristupa gradnji liko-
...vno djela i eksperimentima s kom-

biniranjem različitih, tehnološki gde-
dano, nekompatibilnih materijala.

• **Imamo li mi u glavnom gradu BiH polikliniku za bolesne umjetnine?**

- Nemamo polikliniku, ali imamo jednu ordinaciju opće prakse i jedinice kućne medicine za papir i trodimenzionalnu baštinu na nekoliko mjesta. Bez koordinacije i sinergije svaka jedinica opstaje kako zna i radi kako misli da je najbolje i koliko je moguće u konkretnom mikrookruženju.

• **Patinirate, uklanjate i najmanje tragove rana koje je napravio geler ili krhotina građevinskog materijala. Otimate dragocjenosti zubu vremena. Šta ste ovih dana otieli? Čemu ste vratili život?**

- S ponosom mogu reći da je spisak impresivan. U UGBiH samostalno sam restaurirao preko devedeset štafelajnih slika vrhunske kulturno-historijske vrijednosti. U kontaktu sam i s drugim muzejima i galerijama pa je rezultat toga i 49 restauriranih slika u Historijskom muzeju. Na sve strane nagovarano "Godoa" da dođe i donira sredstva. Već pola godine restauriram fantastičnu sliku koja plemenito alterira već nekoliko vijekova, a punom ljepotom će kao feniks ponovo zasjati u fojničkom Franjevačkom samostanu. Ovih dana su mi s najviših nadležnih instanci verificirana dva predložena restauratorska projekta zakonom zaštićene spomeničke baštine što doživljam kao vrhunsko priznanje profesionalnim kompetencijama. Trenutno interventno tretiram dvije slike iz institucija koje su nastradale u požaru tokom demonstracija i neke umjetnine iz privatnih zbirki. I tako: svaka slika je posebna i uzbudljiva priča.



Sanjin Lugić s jednim od bezbrojnih artefakata za čije postojanje su zaslužni bosanski franjevci

• **Posao repariranja i konzervacije slike dobro se plaća u inostranstvu, a kod nas?**

- Plaća se u rangu estetske hirurģije ili stomatologije. A kod nas - živ sam, zdrav i sretan, punokrvni hedonista. Nikad neću imati vilu ili jahtu, a i ne znam šta bih s njima. Užítke prepoznajem u svakodnevnici. Trenutno uživam što su sivilo i vonj smoga smijenile boje i mirisi behara! Restauracija mi je dala mnogo, a ističem dugotrajne boravke na usavršavanjima u Sloveniji, centralnom restauratorskom institutu u Rimu i Firenci, Oslu, Francuskoj, a kruna svega je studijski boravak u restauratorskim institutima u Japanu. Taj posljednji me je nepovratno promijenio, čak mogu reći prosvijetlio.

• **Da niste restaurator, šta biste voljeli biti?**

- Ne mogu zamisliti bolje zvanje od slikarstva i restauracije, tim redom. Volim educirati mlade, a kad bih baš mogao birati, želio bih biti dobro plaćen restaurator.

• **Ako imamo neki predmet - sliku na platnu, drvetu ili papiru, skulpturu od drva ili kamena, grafiku, tekstilni ili arheološki predmet, koji nam je važan i želimo ga sačuvati, kome se možemo obratiti i dobiti savjet?**

- Svaka muzeološka i galerijska ustanova ima uposlenike senzibilizirane i stručne da vam daju savjet ili da Vas upute dalje. Zavod za zaštitu spomenika može biti od velike pomoći i siguran sam, jer sudim po sebi, da su profesionalne konsultativno savjetodavne usluge besplatne.

• **Šta sami možemo učiniti kako bismo zaštitili dragi predmet?**

- Dragi predmet ćete sačuvati samo tako što ćete se uzdržati intervencija

na njemu. Svaki postupak ima svoja stroga pravila pa po njih podite kod stručne osobe. Pogotovo su opasni "sam svoj majstor" entuzijasti ili slikari amateri sa rezonima: "pa šta: boja je boja". Kod starih predmeta, a pogotovo likovnih artefakata, takvom diletantizmu nema mjesta. "Uvođenjem" savremenih slikarskih i drugih materijala u autentičnu supstancu uništava se mogućnost valoriziranja artefakta po internacionalnim muzeološkim standardima. Slika će nekoliko godina svježije izgledati, a poslije će se raspasti. Nevjerovatno je čime sve snažljivi nadstručnjaci mažu i trljaju slike: polovinom krompira, luka, hljeba, raznim kućnim sredstvima za čišćenje... Naročito su omiljena ona koja sadrže agresivnu amonijaku ili solnu kiselinu, abrazivne prahove... Nevjerovatno! Poslije tog urbičida inervenciju ovjekovječe industrijskim nitrolakom. Ne može se to komentarisati, to je mračni primitivizam, isti onaj nivo svijesti i kulture iz kojeg proizlaze agresija, lopovluk i prljavština svake vrste kojom smo okruženi i koja ne da disati. Dragi predmet čuvajte i volite s distance, da upotrijebim još jedan termin čest u restauratorskom vokabularu: intaktno!

• **Čuvajte i volite s distance**

• **Znamo da ste i slikar, ali odavno niste predstavili nove radove. Zašto Vas dugo nema na likovnoj sceni? Kada ste izlagali u Galeriji "Roman Petrović" likovni kritičar Vefik Hadžismajlović je za Vaša djela kazao da su hrabra jer donose nove pokušaje osvježenja likovne scene, poredeći Vas s umjetnikom čije ime nosi ova galerija, koji se oglašavao artističkom samovoljom i svojim modernističkim vriskom.**

- Čast je na bilo koji način biti u kontekstu sa intelektualnom veličinom dragog "gosn Veke". Bio sam privilegovan da ga tako oslovljavam. Nikada ga neću prežaliti niti prestati da stremim njegovim standardima, da se trudim oponašati njegove dostojanstvene manire i intelektualne principe iz kojih nikada nije prestao da crpi karizmu. Posljednjih godina njegovog života, a poslije likovne kritike koju citirate, imali smo povremene druženja i razgovore uz čaj u salonu hotela Evropa, tu sam se napajao uvjerenjem da u ljudima postoje i neke drugačije vrijednosti, nešto nespojivo sa ovim agresivnim okruženjem. Zbog takvih vrijednosti vrijedi trajati i u ovim našim vremenima.

Poslije gosn Vekine smrti nisam više tamo otišao. Njegova je kritika prejaka, ubitačna, obavezujuća. Nisam je htio ukaljati nekim daljnjim izložbama ili kritikama. Prvo sam se htio nauživati takvog komentara, a to je baš potrajalo. Ni danas nisam sasvim siguran da li sam ga dostojan, ali gospodin Hadžismajlović u likovno-estetskim valorizacijama ne griješi. Nisam nikada prestao slikati, prestao sam izlagati. Slikarstvo je nešto što ne smijem uprljati talovima ili trgovanjem. Nema me na likovnoj sceni jer nisam za scenu, ne snalazim se na bilo kakvoj sceni, a i ne želim praviti scene. Slikarstvo je intima koju mi, kao ni satisfakciju kritikom gospodina Hadžismajlovića, niko ne može oduzeti.

Uostalom, sada imam dva sina i daleko sam bolji muž i tata nego slikar. Često mi uspije da od dana provedenog sa njima napravim pravo remek-djelo. Taj performans danas je dostojan vrhunskih umjetnika.